

University of Groningen

Het bereiken van gedragsverandering bij jeugdigen

Harder, A.T.

Published in:
Theorie als bron van inspiratie voor de jeugd

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
Final author's version (accepted by publisher, after peer review)

Publication date:
2017

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Harder, A. T. (2017). Het bereiken van gedragsverandering bij jeugdigen: Theorie en praktijk. In J. Bos, & G. Stevens (editors), *Theorie als bron van inspiratie voor de jeugd: Liber amicorum Carol van Nijnatten* (blz. 46-52). Translucent Moon Press.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Het bereiken van gedragsverandering bij jeugdigen: theorie en praktijk

Annemiek T. Harder

Inleiding

Ben je onlangs begonnen met sporten, verhuisd of begonnen aan een nieuwe relatie? Of ben je net gestart met een nieuwe baan? Zo ja, waarom? Was het omdat iemand anders je vertelde dat het beter was? Of was het omdat je het zelf wilde? Hoe vaak ben je van geloof veranderd omdat iemand van een bepaalde kerk aanbelde om even met je te praten? Van hoeveel kranten heb je een abonnement omdat iemand je daarover aansprak tijdens het winkelen? En hoe vaak neem je uitgebreid de tijd om een verkoper vriendelijk te woord te staan over de telefoon? (cf. Appelo, 2007, p. 9).

Waarom veranderen mensen? Dat is de vraag die centraal staat in deze bijdrage, waarbij ik me specifiek richt op het bereiken van gedragsveranderingen bij jeugdigen die in aanraking komen met jeugdhulp. Vaak wordt gedacht dat jeugdigen nog wel ‘kneedbaar’ zijn en dus veranderbaar. Maar is dat wel zo? Hoe kan je als hulpverlener veranderingen aanbrengen in de situatie van jeugdigen? Waarmee kan je jeugdigen bewustzijn bijbrengen en op andere gedachten brengen? In de geest van Carol van Nijnatten bespreek ik twee thema’s die daarbij van belang zijn, namelijk het vergroten van autonomie van jeugdigen en het opbouwen van goede samenwerkingsrelaties met jeugdigen.

Autonomie van jeugdigen vergroten

Gedurende de ontwikkeling wordt de behoefte aan autonomie bij jeugdigen steeds groter (DiGiuseppe, Linscott, & Jilton, 1996). Bij autonomie gaat het om een gevoel van keuze of psychologische vrijheid (Miller & Gramzow, 2016; Vansteenkiste, Williams, & Resnicow, 2012), het uitoefenen van onafhankelijkheid en het maken van eigen keuzes (Barnett, Sussman, Smith, Rohrbach, & Spruijt-Metz, 2012). Autonomie wordt in Engelstalige literatuur ook wel aangeduid met de term ‘agency’: ‘the power of individuals to manage their lives, to maintain their authenticity and autonomously make a living’ (Van Nijnatten, 2010, p. 7).

Bij jeugdigen en ouders die in de jeugdhulp in contact komen met hulpverleners is door de aanwezige problemen vaak sprake van een gebrek aan agency (Van Nijnatten, 2010). Daarbij is er vanuit hulpverleners vaak de neiging om de problemen over te nemen en dus niet zozeer de autonomie van cliënten te vergroten, wat voort lijkt te komen uit ‘bekeringsdrang’ of de ‘reparatiereflex’ (Appelo, 2007; Miller & Rollnick, 2014): de neiging bij hulpverleners om dingen te willen herstellen of verbeteren. Daarnaast lijkt er bijvoorbeeld bij hulpverleners in de gedwongen jeugdhulp context de neiging te zijn om jeugdigen weinig autonomie te geven (Van Nijnatten & Stevens, 2012), onder andere vanwege het gevoel risico te lopen op onveilige situaties (Ten Brummelaar, 2016).

Vanuit onderzoek zijn er aanwijzingen dat een gebrek aan ervaren autonomie tijdens gesloten residentiële hulpverlening negatieve gevolgen kan hebben, zoals frustratie, boosheid en verveling bij jeugdigen (Ashkar & Kenny, 2008). Verder blijken hulpverleners in de residentiële jeugdzorg, vanuit de gedachte van de sociale leertheorie, vaak externe middelen (i.e. negatieve consequenties bij ongewenst gedrag en beloningen bij gewenst gedrag) te gebruiken om gedragsverandering bij jeugdigen te bereiken (Bartels, 2001; Eenshuistra, Harder, Van Zonneveld, & Knorth, 2016; Gilman & Anderman, 2006; Ryan & Deci, 2000). Als deze externe middelen na het stoppen van de hulpverlening wegvallen is de kans groot dat de bereikte gedragsveranderingen tijdens de hulp niet in stand blijven na het beëindigen van de hulpverlening (cf. Abrams, 2006; Drumm et al., 2013; Eenshuistra et al., 2016; Ryan & Deci, 2000; Ryan, Lynch, Vansteenkiste, & Deci, 2010).

Het vergroten van autonomie bij jeugdigen door hulpverleners lijkt in de praktijk dus niet automatisch plaats te vinden, terwijl het voor het bereiken van een duurzame

gedragsverandering bij jeugdigen wel van belang lijkt om hun autonomie te vergroten. Zo hangen het confronteren of proberen te overtuigen van cliënten door hulpverleners en het gebruik van afschrikking als methoden om gedragsverandering te bereiken samen met slechtere uitkomsten van hulpverlening (Apodaca & Longabaugh, 2009; Lipsey, 2009; Petrosino, Turpin-Petrosino, & Buehler, 2003).

De empirisch goed ondersteunde zelfdeterminatie theorie laat zien dat het voldoen aan de menselijke basisbehoeftes van autonomie, verbondenheid en controle van belang is voor het bereiken van een optimaal functioneren en groei van individuen (Deci & Ryan, 2012). Volgens de zelfdeterminatie theorie is het noodzakelijk dat gedrag vrijwillig uitgevoerd wordt (i.e., in afwezigheid van externe beloningen of straffen) om te komen tot een daadwerkelijke gedragsverandering (Deci & Ryan, 2002). De benadering gaat ervan uit dat indien de motivatie om te veranderen gebaseerd is op een eigen beslissing (autonomie), de persoon meer actief meewerkt in de behandeling aan een daadwerkelijke verandering. Een autonomie ondersteunende benadering (i.e. 'empowerment') van jeugdigen door hulpverleners lijkt dus van cruciaal belang in het bereiken van positieve uitkomsten van hulpverlening aan jeugdigen (Oliver, Markland, Hardy, & Petherick, 2008; Ryan & Deci, 2008).

Een veelbelovende en in de praktijk onderzochte methode waarin expliciet aandacht is voor het vergroten van autonomie bij cliënten door hulpverleners is motiverende gespreksvoering. Dit is een vorm van gespreksvoering die bestaat uit samenwerking tussen de cliënt en hulpverlener en gericht is op het versterken van de eigen motivatie en bereidheid tot verandering bij de cliënt (Miller & Rollnick, 2014, p. 12). Het benadrukken van autonomie van de jeugdige door de hulpverlener (e.g. 'Jij beslist of je dit wilt en op welke manier') is één van de vaardigheden die wordt onderscheiden (Harder & Eenshuistra, 2016). Daarbij wordt er vanuit gegaan dat het niet de taak is van de hulpverlener om de cliënt over te halen of te overtuigen om te veranderen, maar dat het de eigen verantwoordelijkheid van de cliënt is om voor zichzelf te beslissen om te veranderen of niet en hoe (Markland, Ryan, Tobin, & Rollnick, 2005). Een belangrijk uitgangspunt van deze benadering is dat bereidheid tot verandering niet een vaststaand kenmerk is van een cliënt, maar een variërend en dus te beïnvloeden resultaat is van de interactie tussen cliënt en hulpverlener (Bartelink, 2011).

Goede samenwerkingsrelaties met jeugdigen bevorderen

De interactie of dialoog tussen de hulpverleners en de jeugdige (en/of ouders) is een belangrijk instrument in de jeugdhulp om gedragsverandering te bereiken bij jeugdigen. Wat betreft deze dialoog geeft Carol van Nijnatten aan: 'Talking was once at the heart of the social work profession. Now it has hardly a serious place in the protocols of standardisation; it cannot satisfy the demands of managers and clients for proof of quality in quantitative, measurable terms' (p. 3). Hoewel het kwantitatief meten van de kwaliteit van hulpverlening niet eenvoudig is, kan dit wel gedaan worden door interacties tussen hulpverleners en jeugdigen en/of ouders te observeren en analyseren (Hall, Juhila, Matarese, & Van Nijnatten, 2014; Harder, Hall, & Van Nijnatten, 2016).

Volgens de 'common process factors model' of 'common elements approach' (Chorpita, Daleiden, & Weisz, 2005; Karver et al., 2005) is de samenwerkingsrelatie een algemeen werkzame factor in de hulpverlening, ongeacht de doelgroep of het type hulpverlening (Van Yperen, Van der Steege, Addink, & Boendermaker, 2010). Deze algemeen werkzame factoren benadering gaat ervan uit dat hulpverlening uit verschillende bouwstenen bestaat die aanwezig zijn in verschillende effectief bevonden behandelmethoden. De benadering omvat de specifieke elementen die aanwezig zijn in verschillende effectief bevonden methoden (Barth, Kolivoski, Lindsey, Lee, & Collins, 2014). Een goede samenwerkingsrelatie tussen cliënt en hulpverlener is volgens de benadering een belangrijke,

universele bouwsteen van hulpverlening die een belangrijke bijdrage levert aan de uitkomsten van de hulp (Karver, Handelsman, Fields, & Bickman, 2005).

Voor het bereiken van een goede samenwerkingsrelatie blijken vaardigheden van hulpverleners van groot belang. Hulpverleners die rigide, onzeker, kritisch, afstandelijk, gespannen en afgeleid zijn bereiken minder goede samenwerkingsrelaties met cliënten (Ackerman & Hilsenroth, 2001). Hulpverleners die daarentegen flexibel, eerlijk, respectvol, betrouwbaar, zelfverzekerd, vriendelijk, geïnteresseerd en open zijn naar de cliënt toe hebben vaker een goede samenwerkingsrelatie. Verder hangt een goede samenwerkingsrelatie samen met exploratie, reflectie, het opmerken van behandelsuccessen in het verleden, nauwkeurige interpretatie van wat de cliënt gezegd heeft, het verlichten van gevoelens die de cliënt uit en het hebben van aandacht voor de ervaringen van de cliënt door de hulpverlener (Ackerman & Hilsenroth, 2003). In overeenstemming met Ackerman en Hilsenroth (2013) blijken vaardigheden van hulpverleners als duidelijk zijn, betrokkenheid tonen, naast de jeugdige staan, betrouwbaar zijn, aansluiten bij de jeugdige, respectvol zijn naar de jeugdige toe, zorgen voor een goed contact en positieve feedback geven aan de jeugdige van belang voor een goede samenwerkingsrelatie met jeugdigen in de gesloten residentiële jeugdhulp (Harder, Knorth, & Kalverboer, 2013).

Het bereiken van gedragsverandering bij jeugdigen

Waarom veranderen jeugdigen? Voor een antwoord op deze vraag heb ik specifiek gekeken naar het vergroten van autonomie en het opbouwen van goede samenwerkingsrelaties met jeugdigen als instrumenten voor hulpverleners om toe te passen in de praktijk. De manier waarop hulpverleners jeugdigen benaderen lijkt van groot belang te zijn voor het bereiken van gedragsverandering. Daarbij lijken de zelfdeterminatie theorie en de algemeen werkzame factoren benadering geschikte theoretische benaderingen voor hulpverleners om toe te passen in de praktijk. Er zijn echter nog diverse andere theorieën, zoals de ‘planned behavior/ reasoned action approach’ en het ‘Information-Motivational-Behavioral (IMB) Skills Model’ (Davis, Campbell, Hildon, Hobbs, & Michie, 2015), die mogelijk relevant zijn als input voor het bereiken van gedragsverandering bij jeugdigen in de jeugdhulp praktijk. En om echt een goed antwoord te kunnen geven op de vraag waarom jeugdigen veranderen is het van groot belang om deze vraag aan jeugdigen zelf te stellen. Wat zijn redenen voor de jeugdige zelf om zijn/haar gedrag te veranderen? Wat is daarbij belangrijk voor de jeugdige? Dat zijn cruciale vragen voor hulpverleners om aan jeugdigen te stellen voor het kunnen bereiken van een duurzame gedragsverandering.

Referenties

- Abrams, L. S. (2006). Listening to juvenile offenders: Can residential treatment prevent recidivism? *Child & Adolescent Social Work Journal*, 23(1), 61-85. doi:10.1007/s10560-005-0029-2
- Ackerman, S. J., & Hilsenroth, M. J. (2001). A review of therapist characteristics and techniques negatively impacting the therapeutic alliance. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*, 38(2), 171-185. doi:10.1037/0033-3204.38.2.171
- Ackerman, S. J., & Hilsenroth, M. J. (2003). A review of therapist characteristics and techniques positively impacting the therapeutic alliance. *Clinical Psychology Review*, 23(1), 1-33. doi:DOI: 10.1016/S0272-7358(02)00146-0
- Apodaca, T. R., & Longabaugh, R. (2009). Mechanisms of change in motivational interviewing: A review and preliminary evaluation of the evidence. *Addiction*, 104(5), 705-715. doi:10.1111/j.1360-0443.2009.02527.x
- Appelo, M. (2007). *Socratisch motiveren*. Amsterdam: Uitgeverij Boom.
- Ashkar, P. J., & Kenny, D. T. (2008). Views from the inside: Young offenders' subjective experiences of incarceration. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 52(5), 584-597. doi:10.1177/0306624X08314181
- Barnett, E., Sussman, S., Smith, C., Rohrbach, L. A., & Spruijt-Metz, D. (2012). Motivational interviewing for adolescent substance use: A review of the literature. *Addictive Behaviors*, 37(12), 1325-1334. doi:10.1016/j.addbeh.2012.07.001
- Bartelink, C. (2011). *Motiverende gespreksvoering*. Utrecht: Nederlands Jeugd Instituut.
- Bartels, A. A. J. (2001). Behandeling van jeugdige delinquenten volgens het competentiemodel. *Kind en Adolescent*, 22(4), 211-226.
- Barth, R. P., Kolivoski, K. M., Lindsey, M. A., Lee, B. R., & Collins, K. S. (2014). Translating the common elements approach: Social work's experiences in education, practice, and research. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 43(2), 301-311. doi:10.1080/15374416.2013.848771
- Chorpita, B. F., Daleiden, E. L., & Weisz, J. R. (2005). Identifying and selecting the common elements of evidence based interventions: A distillation and matching model. *Mental Health Services Research*, 7(1), 5-20.
- Davis, R., Campbell, R., Hildon, Z., Hobbs, L., & Michie, S. (2015). Theories of behaviour and behaviour change across the social and behavioural sciences: A scoping review. *Health Psychology Review*, 9(3), 323-344.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2002). *Handbook of self-determination research*. Rochester, NY: University of Rochester Press.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2012). Self-determination theory in health care and its relations to motivational interviewing: A few comments. *The International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 9, 24-24. doi:10.1186/1479-5868-9-24
- DiGiuseppe, R., Linscott, J., & Jilton, R. (1996). Developing the therapeutic alliance in child-adolescent psychotherapy. *Applied and Preventive Psychology*, 5(2), 85-100.
- Drumm, R. D., Coombs, R. S., Hargrove, T. D., Crumley, L. P., Cooper, L., & Foster, T. (2013). "You leave in a body bag or you leave on the points system": Participant perceptions of a points and levels system of behavior management. *Residential Treatment for Children & Youth*, 30(4), 262-279. doi:10.1080/0886571X.2013.842028
- Eenshuistra, A., Harder, A. T., Van Zonneveld, L., & Knorth, E. J. (2016). Look who's talking: A motivational interviewing based observation study of one-on-one conversations between residential care workers and adolescents. *International Journal of Child & Family Welfare*, 17(1/2), 64-84.

- Gilman, R., & Anderman, E. M. (2006). The relationship between relative levels of motivation and intrapersonal, interpersonal, and academic functioning among older adolescents. *Journal of School Psychology, 44*(5), 375-391.
- Hall, C., Juhila, K., Matarese M., & van Nijnatten C. (2014). *Analysing social work communication*. London: Routledge.
- Harder, A. T., & Eenshuistra, A. (2016). *Up2U: Een behandelmodule voor motiverende mentor/coachgesprekken in de residentiële jeugdzorg*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.
- Harder, A. T., Hall, C. J., & Van Nijnatten, C. H. C. J. (Eds.). (2016). *Investigating interactions: The dynamics of relationships between clients and professionals in child welfare*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant.
- Harder, A. T., Knorth, E. J., & Kalverboer, M. E. (2013). A secure base? the adolescent-staff relationship in secure residential youth care. *Child and Family Social Work, 18*(3), 305-317. doi:10.1111/j.1365-2206.2012.00846.x
- Karver, M. S., Handelsman, J. B., Fields, S., & Bickman, L. (2005). A theoretical model of common process factors in youth and family therapy. *Mental Health Services Research, 7*(1), 35-51. doi:10.1007/s11020-005-1964-4
- Lipsey, M. W. (2009). The primary factors that characterize effective interventions with juvenile offenders: A meta-analytic overview. *Victims & Offenders, 4*(2), 124-147.
- Markland, D., Ryan, R. M., Tobin, V. J., & Rollnick, S. (2005). Motivational interviewing and self-determination theory. *Journal of Social & Clinical Psychology, 24*(6), 811-831.
- Miller, W. R., & Rollnick, S. (2014). *Motiverende gespreksvoering: Mensen helpen veranderen*. Ridderkerk: Ekklesia.
- Miller, L. S., & Gramzow, R. H. (2016). A self-determination theory and motivational interviewing intervention to decrease racial/ethnic disparities in physical activity: Rationale and design. *BMC Public Health, 16*, 768. doi:10.1186/s12889-016-3413-2
- Oliver, E. J., Markland, D., Hardy, J., & Petherick, C. M. (2008). The effects of autonomy-supportive versus controlling environments on self-talk. *Motivation & Emotion, 32* doi:10.1007/s11031-008-9097-x
- Petrosino, A., Turpin-Petrosino, C., & Buehler, J. (2003). Scared straight and other juvenile awareness programs for preventing juvenile delinquency: A systematic review of the randomized experimental evidence. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science, 589*(1), 41-62. doi:10.1177/0002716203254693
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2008). A self-determination approach to psychotherapy: The motivational basis for effective change. *Canadian Psychology, 49*(3), 186-193. doi:10.1037/a0012753
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Intrinsic and extrinsic motivations: Classic definitions and new directions. *Contemporary Educational Psychology, 25*(1), 54-67.
- Ryan, R. M., Lynch, M. F., Vansteenkiste, M., & Deci, E. L. (2010). Motivation and autonomy in counseling, psychotherapy, and behavior change: A look at theory and practice. *The Counseling Psychologist, 39*(2), 193-260. doi:10.1177/0011000009359313
- Ten Brummelaar, M. D. C. (2016). *Space between the borders? The participation of young people in decision-making during their stay in secure residential care*. Groningen: University of Groningen.
- Van Nijnatten, C. H. C. J. (2010). *Children's agency, children's welfare. A dialogical approach to child development, policy and practice*. Bristol: The Policy Press.
- Van Nijnatten, C., & Stevens, G. (2012). Juvenile participation in conversations with probation officers. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, 56*(3), 483-499. doi:10.1177/0306624X11399872

- Van Yperen, T. A., Van der Steege, M., Addink, A., & Boendermaker, L. (2010). *Algemeen en specifiek werkzame factoren in de jeugdzorg: Stand van de discussie*. Utrecht: Netherlands Youth Institute.
- Vansteenkiste, M., Williams, G. C., & Resnicow, K. (2012). Toward systematic integration between self-determination theory and motivational interviewing as examples of top-down and bottom-up intervention development: Autonomy or volition as a fundamental theoretical principle. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 9(1), 23. doi:10.1186/1479-5868-9-23